

(7) : *Eduxisti Abram de igne Chaldaeorum, intelligenda sint? Quomodo enim Abram de igne educi potuit, cum non fuerit in ignem conjectus?* Antequam respondeam, observo, Hebreos credidisse, Abram à Chaldeis in fornacem ardente immisso fuisse, eò quod adorare noluisse ignem, quem illi pro Deo habebant; sed huius illassem inter flamas conservatum. Verum contra est, quia, si Abram per tam illustre miraculum, ut Rabbini volunt, conservatus fuisset, hec Moyses non siluisset in Genesi, nec Iosephus Jud. in suā Historia, ubi gesta hujus sancti Patriarchae exactè et distinctè recenseret; nec Philo, qui de gestis Abrahami integrum librum conscripsit; ne auctor L. Ecclesiastici, qui cap. 44 laudes illius enarrat; nec denique S. Paulus ad Hebr. cap. 11, ubi de fide Abram loquitur, ad quam extollendum plurimum profusus, si cam in igne contra idololatriam dicto modo prohasset. Porro occasio nēm huic fabule dedit ambigua vox hebreæ *Ur*, quae interdum est nomen proprium aliejus civitatis in Chaldeâ, ubi Abram cum suo patre Thare aliquo tempore immorabatur. Gen. 11, 28, 31; interdum verò est nomen appellativum, significans ignem. Hinc cit. loc. Esdræ sensus est: *Eduxisti Abram de Ur Chaldaeorum, nempe de civitate illa; prout dicunt in libro Genes., cap. 11, v. 31, his verbis: Tuū itaque Thare Abram filium sum, et Lot... et eduxisti eos de Ur Chaldaeorum, ut trent in terram Chananae.* Septuaginta Interpretes ad omnum aquivocationem vitandam cit. loc. Esdræ posuerunt:

(1) L. 4 Antiq. cap. 7.
(2) Comment. in Isa. cap. 45, v. 27.
(3) Centur. 11, cap. 88.
(4) Num. 18, 26. Vide Cornelium à Lap. in hum. locum.

Pars iv.

TOBIAS, JUDITH, ESTHER ET JOB.

Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi conseruerint, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonici non suscipierit, anathema sit. (Tridentinum, sess. 4, in Decreto de Canonis Scripturis.)

SECTIO PRIMA.

DE LIBRO TOBIE.

Hic liber, in cuius priore Tobiae senioris vita, posteriore verò peculiaris Dei circa ejus filium providentia commemoratur, verisimiliter auctorem habet utrumque Tobiam, scilicet patrem et filium. Hi enim ut historiam hanc litteris mandarent, ab angelō jussi sunt (1) his verbis: *Vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus; seu, ut grecus textus habet: Scribe omnia, que consummata sunt, in libro.* Itaque verisimilium est, quod Tobias senior, adjutante filio suo, hunc liberum usque ad caput 14, in quo ejus obitus recesserat, scripsit; filius verò solus ille caput 14, usque ad versum 16, in quo ejusdem Tobiae junioris è vita excessus narratur. Quod reliquum est capituli, ab aliis auctore theopempto seu divinitus inscripto, quem ignoramus, suppletum. Calmet (2) ait:

(1) Tob. 12, 20.

(2) Prefat. in L. Tobiae.

gr., tabellas, ligna, nōnē lavia et oblonga. Et quoniam tabellis bujusmodi ea inscriberantur, que ad omnium notitiam venire debebant, propterquam publice proponebantur, *canonis* nomen etiam rebus tabella ejusmodi publice inscriptis tribuicepit. Hinc decreta conciliorum *canones* vocantur; albo quoque inscriptus index sanctorum, quorum commemoratione publice in Ecclesiis fieri debebat, nomine *canonis* veniebat; inde nomen *canonizatus*, i. e. ab Ecclesiis tanquam sanctos ad publicum cultum propositos. Ex his facile liquet, cur index seu catalogus librorum, quos Ecclesia agnoscat et declarat esse divinos, appelleat *Canon S. Scripturæ*; seu *sacrorum librorum*, libri verò ita propositi vocentur *libri Canonici*, quia nōne tanquam divini fiducibiles publica Ecclesiæ autoritate proponuntur. Notandum autem, quod priusquam liber aliquis ita fiat canonicus *quoad nos*, i. e. publica Ecclesiæ autoritate approbat, nobisque propositus tanquam dividens, possit jam antea esse in se verè divinus, seu Deo auctore conscriptus. Sic libri Deuter.-Canonic, *Tobias, Judith, etc.*, semper erant in se divini; Canonici autem *quoad nos* primū facti sunt, postquam ab Ecclesiis in *Canonem sacrorum librorum* relati sunt.

Præterea observandum, hinc diuinorum librorum *Canonem* non uno tempore fuisse totum confectum, tum quia non omnes scriptores hagiographi uno eodem tempore scripserunt, sed unus post alterum; tum quia alii fuere libri, de quorum divina auctoritate nulla fuit unquam in Ecclesiâ dubitatio, quicquid ab initio statim sive existente in *Canonem* recepti sunt, dicti propterea *Proto-Canonici*, i. e. *Primo-Canonici*, quales preter alios sunt *Pentateuchus*, seu quinque libri Mosis, in veteri Testamento, et quatuor Evangelia in novo: alii verò erant libri, de quorum divina auctoritate aliquandiu inter ipsos orthodoxos dubitatum est, et circa quos Ecclesia suum ad tempus suspendit judicium, nihil de his in alterutram partem decernens, quo tempore licet de horum librorum auctoritate dubitare, quia licet divinam in se habent auctoritatem, ea tamen non erat cognita et promulgata fidibus, quantumdā de istis libris nihil certi Ecclesia constituerat. At ubi re diligenter examinata eos in *Canonem* admisit Ecclesia, non amplius de coram divinitate dubitare licet. Atque hi libri vocantur *Deuter.-Canonici*, i. e. *Secundo-Canonici*, sive *ex veteri Testamento Tobias, Judith, liber Esther totus*; vel certè ejusdem septem postrema capitula; *Sapiencia, Ecclesiasticus, Baruch, liber I et II Machabœorum*; et in libro *Danielis* quedam partes, nōnem oratio Azaria cum sequenti hymno trium parvorum; *Susanna* historia; Item historia Belis et draconis à Daniele interfecti. In novo Testamento, caput ultimum Marci à versu 9 usque ad finem; historia de Christi sudore sanguineo, Angelique apparitione Christo facta, Luke cap. 22, et juxta *Canon*, aliosque etiam historia de muliere adulterâ in Evangelio Joannis, cap. 8; Epistola S. Pauli ad Hebreos; Epistola Catholica S. Jacobi; Epistola secunda S. Petri; secunda et tercia S. Joannis; Epistola S. Jude, et Apocalypsis S. Ioani-

(1) Nos hic solum contra protestantes aliquosque adversarios religionem christianam profientes agimus. Contra Paganos enim, Mahometanos, Deistas, aliquosque Anti-Christianos, antequam *Canon S. Scripturæ* catholicos probetur esse legitimus, prius probandum est quod Ecclesia Christi sit sola vera religio divinitus instituta, id quod Polenel et Theophilus in *Tractatu de religione* aut alibi passim ostendere solent
(2) 1 Timoti. 5, 15.
(3) 1 contra Epist. Fundamenti, c. 5.
(4) L. 28 contra Faustum, c. 2.
(5) L. 5 contra Hereses, c. 1.

(de Apostolis loquitur) quod quidem tunc praeconia-
verunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis
nobis tradiderunt fundamentum et columnam fidei
nostra futurum. Et inferius (1) ex instituto probat, hanc Apostolorum traditionem in Romana Ecclesi-
si semper fuisse conservatam: Ad hanc enim Ecclesi-
am, inquit, propter potentiores principaliatam,
necessa est omnem convenire Ecclesiam, hoc est,
eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his
qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab
Apostolis, traditio. Accedit manifesta ratio. Nisi enim Ecclesia hac à Deo potestas data esset, infal-
libiliter discernendi libros divinos à non divinis, nullus de istorum librorum autoritate alterandi foret
finis, prout et veterum et recentiorum sectariorum
non cum Catholicis modo, sed mutua etiam inter ipsos
declarant certamina; atque sequentes et bonitati
divinae reponunt, Ecclesiam suam relinquere in tantâ
incertitudine et dubiis circa res summi momenti ve-
ram fidem et religionem conceruentibus sine infallibili
harum controversiarum judice; ergo dicendum est,
quod vera Ecclesia competit infallibilis potestas
dijudicandi circa authentum et divinitatem librorum
in Canone sacrum recipiendorum. Certe, si Ecclesia
falsas pro veris, aut humanas et errori obnoxias pro
divinis Scripturis admittere posset, faciliter in errores
cire res credendas incideret, fidesque ejus defectu
obnoxia esset, quod salvâ Christi promissione fieri
nequit; cum iuxta divinum ejusdem effatum portet
inferi adversus Ecclesiam, que est columna et firma-
mentum veritatis, nunquam sit prævalutur. Igitur
si demonstravero, à primis Ecclesie sculis usque ad
nostra tempore eosdem S. Scripturae libros habitos
fuisse ab Ecclesia Christi pro divinis et canoniciis,
quos Ecclesia catholica hodie pro talibus habet et
agnoscit, hoc ipso Canone sacrum librorum catholicis
legitimus esse evincitur. Antecedens vero ostendimus
ex concilio Carthaginensi III, celebrato anno
Christi 397; ex Epistola Innocentii I, an. 401, et
Decreto Gelasii I, 494. Item ex conciliis Florentino et
Tridentino, ac denique ex ipsius hodiernae Ecclesie
grace quantumvis schismatica publica professione.
Unde sic argumentor.

1° EX CONCILIO CARTHAGINENSI III.

2. Hoc concilium presentibus circiter 46 episcopis,
inter quos ipse etiam D. Augustinus (2) erat, prorsus
eundem divinorum librorum catalogum, can. 47,
texuit, quem Tridentinus, sess. 4, habet. Neque hic
catalogus tunc primum compositus, sed ex antiqua
traditione acceptus erat, prout Patres hiujus concilii
disserunt, addentes haec verba: A Patribus
ista accipimus legenda. At dices 1°: Ciatius Ca-
non 47 concilii Carthag. III spurius est. Huic enim
Canon in fine additur: Hoe etiam fratri et consa-

(1) Ibidem, c. 3.

(2) Hinc non mirandum, quod S. Augustinus, l. 2
de Doctrina Christiana, c. 8, eundem divinorum
librorum catalogum, quem concilium Carthag. III,
can. 47, statuit, recenseat.

(1) Tom. I Concil., pag. 968.

(2) In citati canonis recensione ad marginem.

cerdoti nostro Bonifacio, vel alii earum partium
episcopis innotescat; cùm tamen tempore concilii
Carthag. III, Romæ Pontifex fuerit non Bonifacius
sed Siricius, multis annis Bonifacium in Pontificatu
antecedens. Resp. 1° et dico cum Harduino (1), hunc
esse errorem illius qui acta concilii Carthaginensis III,
et aliorum Carthaginensium descripsit. Nam, ut Har-
duinus (2) observat, subscriptio illa: *Hoc etiam fratri,*
etc., pertinet ad concilium Carthag. VI, anno 419, sub
Bonifacio I celebratum. Quod autem in canone 47
concilii Carthag. III perperam mentio Bonifaciis Page
fiat, patet ex ejusdem concilii canon 48 immediatè
subsequente, ubi de Donatistis consulendis dicuntur
Siricius eo tempore Roma Pontifex; item patet ex eis,
quia ad initium concilii Carthag. III designantur con-
sules Romani Cesarius et Atticus, quos constat con-
sulatus officium non sub Bonifacio, sed sub anno 15
Siricii, 5 Arcadii et Honorii, et 397 ex eius vulgaris ges-
sisse. Ceterum fieri facile potuit, ut in frequentibus
illis avo concilii Carthaginensis celebratis additamentum
aliud ab uno in aliud (à Carthaginensi VI in Cartha-
ginense III) scriptoris vitio migraret; quod tamen vi-
tum ex totâ serie actorum concilii Carthag. III facile
determinatur. Resp. 2° et dico, ctiamsi illa additio: *Hoc*
etiam fratri, etc., in Carthaginensi III retinenda esset,
non tamen sequi, canonem 47 hujus concilii de cata-
logio divinorum librorum spurius esse. Res enim
sic explicari potest: Mittendus ille canon dicitur ad
Bonifacium tum adhuc inter primarios cleri Romani
viros ac consultores existentes, ut idem canon à Sir-
icio Papâ, ceterisque earum partium episcopis appro-
baretur. Quia responsio confirmatur ex canone 48
immediatè sequente, quo, ut dixi, consulendis dicuntur
Siricius de baptismi Donatistarum infantibus dato.
Denique, sive decretum illud ex Canone divinorum li-
brorum, quod hodi in canone 47 concilii Carthag. III legitum
sit, sit concilii Carthag. III, sive VI, parum refer.
Neque enim 21 anni (quot nimis ab anno 397, quo
concilium Carthag. III celebratum est, ad annum 419,
sive ad concilium Carthag. VI, effluxere) antiquitatem
traditionis notabiliter augent, aut minuant.

Dices 2°: Concilium Carthag. III (sicut etiam Gelasius Papa in suo Decreto infra citando) in catalogo
divinorum librorum omittit liberum Baruch, quem Tri-
dentinus inter libros sacros ponit; ergo cum Tri-
dentini hinc in re non penitus consentit. Aut. patet ex
verbis concilii Carthag. III, can. 47, ita loquentis:
Item placuit, ut prater Scripturas canonicas, nihil
in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scriptu-
rarum. Sunt autem canonicae Scripturae: Genesis,
Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus
Nave, Iudicium, Ruth, Regum libri quatuor, Paral-
lomenon libri duo, Job, Psalterium Davidicum, Sa-
lononis libri quinque, libri duodecim Prophetarum
minorum. Item Isaías, Jeremias, Ezechiel, Daniel,
Tobias, Judith, Esdræ libri duo, Machabœorum libri

duo. Novi autem Testamenti Evangeliorum libri qua-
tor, Actuum Apostolorum liber unus, Pauli Apo-
stoli Epistole tredecim: ejusdem ad Hebreos una;
Petri Apostoli duæ; Joannis Apostoli tres; Juda
Apostoli una, et Jacobi una; Apocalypsis Joannis
liber unus. Resp.: Notum est eruditis, librum Ba-
ruchi primus Ecclesia seuculi sui Jeremias nomine
(eius nominis erat Baruch) a veteribus citari,
ut S. Augustinus (1) expressus monet, et videtur fa-
ctum à Clemente Alexandr. (2), S. Ambroso (3),
S. Basilio (4), S. Chrysostomo (5). Non ergo mirum,
quod Carthaginensi III et Gelasius Papa in Canone
sacrorum librorum Jeremiam posuerint, non expressè
nominito seu addito Baruch; prout tamen fecit Tri-
denтинum, sess. 4, in Decreto de canoniciis Scripturis
prater alia dicens: « Isaias, Jeremias cum Baruch,
Ezechiel, Daniel. »

2° EX INNOCENTIO I ET GELASIO.

3. Innocentius I, in Epist. ad Exuperium, episco-
pum Tolsanum (6), c. 7, ita loquitur: Qui vero libri
recipiuntur in Canone sanctorum Scripturarum, brevis
adversus ostendit... Moysi libri quinque, etc. Enumera-
tur deinde libri idem, licet diverso ordine, qui in
Carthaginensi III, et in Tridentino. Eundem etiam
Canone divinorum librorum recenset Gelasius Papa
in Decreto concilii Romani 70 episcoporum ann. 494
celebrati. Ex quibus testimonius R. Pontificum denuo
patet antiquissima traditio de Canone sanctorum Scriptu-
rarum catholicæ. — At dices 1° cum Caveo Anglo
assente, hoc Decretum Gelasianum esse spurium, et
incerti auctoris. Alia enim vetusta MS. idem Decretum
tribunum Damaso Papa, ipseque Baronius (7) ex con-
cilio Romano sub Damaso celebrato parte hujus
Decreti exhibet; manuscriptum vero Jurese illud
Hormisdæ Pape tribuit. Denique ab Alhelmo idem
Decretum describitur, sed tacito Gelasii nomine. Resp.
Cavali scriptor Angli conjectura satis refellitur ab
antiquissimis auctoribus Hincmaro Rhemensi, Bur-
kardo Wormatiensi, Lanfranco Cantuariensi, et criti-
cis fré omnibus, qui Decretum illud ut genuinum Gela-
sii opus agnoscunt. Dein ex illa ipsa manuscripto
diversitate satis patet, laudatum Decretum esse
protectum ab aliquo antiquorum Pontificum, solu-
que esse dubium, à quoniam determinate id factum;
quoniam commune modernorum criticorum iudicium
illud Gelasio attributum. Ceterum sive ab hoc, sive ab
Damaso vel Hormisdâ fuerit editum, parum refert. Si
enim Decretum istud Damasi sit, seculo integro Gela-
sio Pontifice erit antiquus, ideoque antiquissimum

(1) L. 18 de Civit. Del. c. 53.

(2) L. 1 Pedagog., c. 10.

(3) L. 5 Hexam., c. 14.

(4) L. contra Eunomium.

(5) In Oratione, quod Christus sit Deus.

(6) Hac Epistola Innocentius I ad Exuperium jam

ab Dionysio Exigu, seculi sexti scripto, qui
Archivi Romani tabulas penitus inspexit, refertur, et
ab omnibus literatis tanquam genuinum Innocentius I
partus agnosceretur.

(7) Hist. Eccles. ad an. Christi 60.

de nostro Canone sacrorum Scripturarum trionum
ad hunc magis stabiliet. Si vero Hormisdæ fuerit, illud
ad 18 duntaxat annis Gelasio recentius erit.

Dices 2°: Cujuscumque Pape istud Decretum sit,
cum hodierno Catholicorum Canone non plenè con-
sentit. Nam omittit librum secundum Esdræ et librum
secundum Machabeorum. Dicit enim: Esdræ liber
onus; Machabeorum liber unus. — Resp. et dico,
Gelasius in suo catalogo sacrorum librorum Græcos et
Hebreos secundum esse, apud quos, teste S. Hiero-
nymo, ambo volumina, que juxta nos sunt l. 1 et 2
Esdræ, in unum librum conjunguntur; librum vero
secundum Esdræ illi vocant eum, qui juxta nos est lib-
ter tertius Esdræ apocryphus, ē Canone nostro ex-
clusus. Hinc Tridentinum, in suo Canone, studiosè
dicit: « Esdræ primus et secundus, qui dicitur Neh-
emia, » ne per secundum intelligatur ille qui ab
Hebreis et Græcis liber secundus Esdræ dicitur. Li-
brum vero unum Machabeorum Gelasius dicit, quia
videlicet in utroque Machabeorum libro ferè eadem
tractator historia, licet alter et diverso modo. Ceterum
ne ista quidem unius tantum libri (seu Esdræ, seu
Machabeorum) in Decreto Gelasiano commemo-
ratio certa est. In alius enim ejusdem concilii Romani
sub Gelasio Papâ celebrati manuscripts antiquissimis,
ut Harduin (1) adnotat, leguntur, duo libri Esdræ,
et du libri Machabeorum.

5° EX FLORENTINO ET TRIDENTINO; ITEM EX SOLEMNI
TESTIMONIO ECCLESIE GRECE QUANTVMVIS SCHISMA-
TICÆ.

4. Nam in Concilio Florentino, in Decreto Eugenii IV pro Armenis, iidem ipsi denuò libri tanquam
Canonici recensentur, qui à concilio Carthag. III, ab
Innocentio I et Gelasio I, et à Tridentino enumera-
tur. — At dices Decretum pro Armenis non esse
statutum ipsius concilii generalis, cùm conditum sit à
solito Pontifice, soluto iam ante triennium concilio, et
Greecis in patriam digressis. Resp.: Decretum illud
digressis quidem Greecis, sed concilio nihilominus sub
Eugenio IV, etiamnam per tres annos Florentiae con-
tinuato, ac deinde Roman translatum conditum est anno
1442, in publicâ sessione habita in Ecclesia Latera-
nensi, praesentibus adhuc cardinalibus Bessarione et
Rutheno; id quod in synodo Tridentinâ sess. 4, car-
dinale de Monte contra episcopum Clodiensem, pro-
ductis ex arce S. Angeli genuinis actis concilii Flor-
entini, invictè demonstravit, et amplius confirmavit
Cervinus assersens, autographum Decreti subscriptione
Eugenii et cardinalium signatum et Bullâ munatum à
se visum esse; de qua Pallavicinus (2). Accedit, quod
jam ante Greccorum discessum Armeni legati adven-
erint, et summa Greccorum voluntate Pontifici Eugenio
unionis perficienda negotium permisum sit. Quare
Decretum pro Armenis Florentiae accensum omni-
nō est, ac irrefragabiliter auctoritate pollet.

Denique etiam Ecclesia Greca, eti si nume schis-
maticæ.

(1) Tom. 2 Concil., pag. 958.

(2) Hist. Conc. Trident. l. 6, c. 11.

ticā, cosdem cum Catholicis suscipit libros S. Scripturę. Ilac enim eim à Protestantibus ad incundam secum concordiam fuisse invitata, synodus Jerosolymis sub Doctioī Patriarchā celebravit anno Christi 1672, quo Protestantū errorēs damnavit, respondeo ad eos dabo, inter alia catholica doctrine capita sollemniter de sacris libris in Tridentino enumerata professā est: «Hos omnes judicamus esse Canonicos et sacram Scripturam contineant, quoniam eos tradidit antiqua consuetudo, seu magis Ecclesia catholica.»

*Solvuntur argumenta contra catholicum sacerorum
librorum canonem.*

5 Argumentum I. Ex una parte non omnes libri, quos Tridentinum inter Canonicos numerat, continentur in Canone Hebreorum; ex altera parte Ecclesia libros veteris Testamenti non alter quam ex Canone Hebreorum discere potuit; quia de causa SS. Patres certitudinem librorum V. T. ex iudicio Synagoge repetere solent; ergo Canon sacrorum librorum à Tridentino status non est legitimus. Resp.: Omitto ant. quadrum primum membrum, nego quadrum secundum. Nam Ecclesia libros Canonicos ex traditione Apostolica cognoscere potuit, Apostoli vero à Christo, vel ex speciali Spiritu S. revelatione intelligere potuerunt, eosdem libros esse divinos. Neque SS. Patres Canonem Hebreorum allegant tanquam unicum regulam veteres libros sacros dignoscendi. S. Hieronymus eum (1) admittit e., g., librum Judith, licet in Canone Hebreorum non continetur. Accedit auctoritas D. Augustini (2), qui ait: « Libros Machabaeorum non à Judeis sed Ecclesia pro Canonis habet. » Quibus verbis clara significat, Ecclesiam habere aliquos libros V. T. pro Canonis, quanvis ii in Canone Hebreorum non continentur. Quando autem alibi ait, nos à Judaeis tanquam librariorum et capsariorum non accipimus libros divinos, sicut quando D. Paulus (3) ait, Judaeis credita esse eloqua Dei, tantum volum SS. Augustinus et Paulus, quod aliqui vel plerique V. T. libri à Deo Judaeis fuerint crediti, et os castredunt, nobisque licet inviti in lege novâ tradiderunt; non vero volum quod Judaei nobis omnes prorsus libros sacros V. T. tradiderunt, aut si omnes nobis tradiderunt, eos etiam omnes habuerint pro divinis. Vel denique SS. Paulus et Augustinus intelligendi sunt de Judaeis non Palestiniis tantum, sed etiam de Hellenistis seu Judais Graecis (4) Alexandriae et in Egypto aut aliis Orientis Palestini seu hebraizantes; nec illus est apud eos, qui aqualem cum illis 22 libris Canonicos acceptitatem obtineat. Dixi: *Judei saltem Palestini*. Alter enim sensere Helleniste seu Judei Alexandrini, ita modi dicam. Nam Tourennus, teste Hermannus Goldingen (Introduc. in S. Scripturam p. 1, sect. 1, quest. 8) valde seruimus et ex solidis argumentis censem et prolat, verius anima fuisse Canonem librorum in Palestina degentium, et alium Iudeorum Hellenistarum. Derivatur autem haec vox à vocabulo εβραιος, id est, *grecus*, erat igitur Judei Hellenista qui Alexandriae et in aliis urbibus et provinciis per Orientem dispersis degebant, ubi hebrei sermo non erat perulgatus, quicque hebraicum vel syriacum idiomam non calentes, greci S. Scripturae versionem ut privatum modo, sed etiam in ecclesiis publicis utebantur. Judei Palestini ad yehoneites improbabantur et agerimur ferentibus. Unde etiam event, ut post excidium Jerosolymae Iudei Palestinae corrumpe posteri vatianno in Iudeos Hellenistas, quorum plerique facti sunt Christiani, odio exarserant, ateo id ut ipse quidem grecis Hellenistorum Biblias parcerent, quymadmodum S. Justinus aliquip pp. testator. Prore Judei Palestini probabilius non omnium divinorum librorum Canonom agnoverunt, nisi Esfrimi, quem supra commenoravimus; vel si prater istum admiserunt alias Canonem secundarium, in quo erant libri Deuterio - Canonicie, hinc certe minorare credebant inesse auctoritatem etiam etiam essent, seu relata ad veritatem, ut diserte testatur Josephus, 11 contra Apionem et dicens: « preter 22 libros, qui sunt in Canone Hebreorum, fusse et aliis, neque Tobiae, Judith, etc., at non similis dignos fidere, iudeo per Hellenistic non modo libros Deuterio-Canonicos Tobiae, etc., in Canone admiserit, sed ne quidem discremin aliquod inter hos et alias libros Proto-Canonicos in Canone Esdrina contentos agnoverunt, neque bene notandum, quid hunc ipsum Hellenistum, quod sicut in Codice Hebreorum, esse possit, sicut etiam

(1) Præfat. in l. Judith.

(2) L. 48 de Civ. Dei, c. 36.

(5) Ad Rom. 5, 2.

(4) Ut res ista omnino distinet intelligatur, plura facta observanda sunt. Imprimis autem scripta accepit Hebreos traditio, teste Calmeto (in suo Dictionario Bibl. v. Canon), est, apud Judges Canonem Scriptura clausum non fuisse, hoc est, libros divinos certo numero non fuisse determinatos nisi Ecclae tempore, quando ministrum Estris annente Synagoga magna, seu concilio generali totius nationis Iudeorum libros sacros in unum corpus colligi, et canone Scripturam 22 voluminibus constantem digessit. Canone sic clause, nullum librum in eum inveni tolerabunt Iudei saltem eis comprobant; id ipsumdam Apostoli multum, quod Tobiam, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabearum libros hanc alter quam ceteros Scripturam liberos protinus sententiam commendant, ut videtur esse apud Huetium, Proposition. 4, cap. 14, et Hermannum Goldingen, loc. cit., part. 2, num. 87, 95, 169, 178, 282. Idem evidenter plurima PP. testimonia, quae pro singulari libris Deutero Canonis longa et accurata serie e secundo scripto Ecclesiae usque ad secundum decimum septimum Tourneminius (in Appendix. 1 ad Praecept. Bonifacii) duabus tabulis exhibet.

partibus degentibus, qui nullum inter Proto et Detero-Canonicos V. T. libros discrimen faciebant, sed utroque Canonii sibi inservierunt. Unde ad propositionem adversariorum argumentum non concessi, sed duum taxat omisi primum membrum antecedens, quod etiam si distinguunt potest: Non omnes libri V. T. a Tridentino recensiti continentur in Canone Hebreorum seu Iudeorum Palastinorum, conc.; non continentur in Canone Iudeorum Hellenistarum seu Graecorum Alexandrie et in Aegypto, etc., degentium nego.

6. Argum. II. 4° Si libri Deuterio-Canonici V. T. essent divini sen Deo inspirante et dictante conscripsi, Esdras corum divinitatem hand dubie agnoscisset, eosque Canoni suo inseruisset. 2° Aut certe id post Esdram fecisset synagoga magna. 3° Neque semper SS. Patrum aliqui de corundem librorum divinitate du-

Palestini sicut hebraizantes; nec illus est apocesis libri, qui euanhem cum illi **22** libris Canonici autoritatem obtinere. Dixi: *Judei saltem Palestini*. Alter enim sensore Hellensibus seu Iudei Alexandrinis, ut mos dicam. Nam Tournemensis, teste Hermanno Goldagene (Introduc. in S. Scripturam p. 4, quast. 8) videt verisimiliter et ex solidis argumentis censem et probat, alium fuisse Canonem Hebreworum in Palestina degentum, et alias Judicem Hellenistensium. Derivatur autem haec vox a vocabulo Ἰουδαῖος, id est, *græcus*; erant igitur Iudei Hellensia in qui Alexandria et in aliis urbibus et provinciis per Orientem dispersi degabant, ubi hebrei sermo non erat pervulgatus, quique hebraicum vel syriacum idioma non callentes, græca S. Scriptura versione non priuatum modum, sed etiam in coticibus publicis lebantur. Iudei Palestiniis id vehementer improbarunt et egerimus ferentibus. Unde etiam event, ut post excidium Jerosolymae Iudei Palestinae conrumque posteri vatiinano in Iudeo Hellenista, quorum plerique facti sunt Christiani, odio exarserit, adeo ut ne ipsi quidem grecis Hellenistis libellis parcerent, quemadmodum S. Iustinus aliqui PP. testantur. Porro Iudei Palestinii probabilius non alii divinorum librorum Canonom agnoverunt, nisi Esdrinum, quem supra commemoravimus; vel si preter istum admiserint alium Canonom secundarium, in quo canent libri Deuterio - Canonic, hinc certe minorare credamus inesse auctoritatem etiam esse essentiam, sed relate ad veritatem, ut discere testata est Josephus, 1,1 contra Apionem, dicens, e preter 22 libris, quae sunt in Canone Hebreworum, fosse et alios, nempe Tobiam, Judith, etc., ut non similis digno fit, i Judei vero Hellenista non modo libros Deuterio-Canonicos Tobiae, etc., in Canonom admisere, sed ne quidem discrimen aliquod inter hos et alios libros Proto-Canonicos in Esdrino contentos agnoveretur. Deinde bene constandum, quod hunc ipsum Hellenista

八

bitassent, etiam post concilium Carthag. III et Epistolam Innocentii I ad Exuperium Tolosanum.

Resp. ad primum: Nego sequam. Gemina enim potissimum erat causa, cur hi libri ab Esdra in Canone non fuerint relati. Prima fuit, quia eorum aliqui e.g., lib. Sapientia, Ecclesiasticus, Machabeorum tempore Esdra nondum erant conscripti; neque posteriorum temporum Iudei in Palestina degentes aus suis eodem Canonis Esdrino iam clauso inserere, quanquam etiam apud illos liber Ecclesiasticus maxime fuerit auctorialis, et tunc Josepho (1) velut pars legis Mosaicæ habitus. Altera causa fuit, quia aliquor librorum, etsi tunc iam scripti, potuerunt difficile diligentiam Esdras effigere, cum gen. Israelitica illis temporibus maximis rerum difficultatibus premeretur, quoniam libertati et patre restituta; unde et Esdras quantumlibet studiosius ac diligens omnes gentis Iudaicæ historias, et veteris memorie monumenta à popularibus suis scripta colligere hand poterat. Neque divina Providentia placuit, illa per miracula detegere, presertim cum absque his scriptis, quo vocant Deuterocanonica, Judæi post solos libros Proto-Caniconicos sufficienter in lege sua instrui gubernarique potuerint. — Ad secundum: Ex iisdem ferme rationibus, nego ant. Hec enim Palestini post clausum semel Canonom Esdrinum semper horribilis aliquid ei addebet, etiam si scripta hagiographia postea inventa magno in pretio et veneratione habeantur (2). — Ad tertium: Nego ant. Cum enim nec Carthaginense III, nec Innocentius I, aperte declararent, Canonem SS. Librorum, quem recensent, haberet ex traditione Apostolica, mirum non est, quid semper aliqui dobitarint de canonicitate horum librorum, donec res ab Ecclesiâ in Tridentino fuerit solemniter decisâ. Praterea quando SS. Patres libros Deuterocaniconicos appellavit apocryphos, vel minus apios ad confirmandam ecclesiasticorum dogmatum auctoritatem, aut quando referunt solim Esdrinum Canonem, propriè non dubitamus de librorum Deuterocanicorum divinitate, sed tantum indicant, quod in libro suo tempore fuerint minus idonei ad refutandum Iudeos et hereticos, vel etiam ad dogmata fidei inter Catholicos adstrinenda, quia tunc nondum supremo universalis Ecclesiae iudicio recepi fuerant tanquam divini et Canonicæ, vel non ex sua sententiâ loquuntur, sed Iudeorum Palestinariorum, solumque referunt, qualem isti Canonem habant, ut S. Epiphanius (3), et S. Hieronymus (4), qui etiam alibi (5) expressè ait: *Non quid sentirem, sed quid Hebrei contra nos dixerit solent* (Praefatio in Danieliem) explicari. Denique si aliqui SS. Patrum vere dubitabunt de divinitate Deuterocanicorum, id fecerunt, quia vel Ecclesiae mentem ignoravunt, vel minus expenderunt; cumne veterum agnoscendum maluerint.

(4) *Laser scattering*

¹ L. 2 contra Appionem.
² Vide Calmeti Dictionar., Bibl. v^o *Hagiographa*.
³ L. de Ponderibus et l. 4 Homines 2.

⁴ Praefat. in Danielem.

(5) In Apologiâ advers. Russum.

¹⁰ In Apologia aduers. Remnum 1. 2 c. 9.

que dubitationem seu realem, seu apparenter talem
legerent, putarent in eorum sententiâ se posse acquirere.

Neque dicas, Patres illos non potuisse habere ignorantiam invincibilem, cum libri Deuter-Canonicj jani-
di ab Hellenistis, inòb ad ipsa Ecclesia Catholica in
synodo Nicenâ fuerint in Canone positi, et de illorum
divinitate constaret ex traditione apostolica. Nam
resp. id e ratione fieri potuisse, quia PP. illi de hac
ipsa traditione, acq de Niceni decreto non habuere su-
ficienter notitiam, et fortassis quibusdam illorum so-
litos Canon Esdrinus, in quo libri Deuter-Canonicj
omissi erant, innotuit, cum de hoc solo Judei Pal-
stini loquerentur. Certè etiam magni viri sep̄ agu-
stini, quod seipso interest, quenamodum dicit. Au-
gustinus contra Nicenâ concilii vetium, quod tunc
ignorabat, ordinatus est episcopus, vivendo adhuc Va-
lerio episcopo antecessore suo, ut Possidius (1) te-
statur. Simili itaque modo Patribus illis Canon syno-
dicus Nicanus libri Deuter-Canonicj ignotus esse
potuit, aut non satis perspectus, presertim quia non
satis constat, quibus et quam gravibus verbis libros il-
lis Nicanum concilium receperit, an per modum decreti
aliquius, an adjecto anathemate in eos qui hos libros
non susciperent, an verò per modum simplicis enar-
ationis, que non tollerent omnem tradicionem. Ino-
nequidem satis constat, qui libri in illa synodo fuerint
ut Canonicj recepti prpter librum Iudith, de quo Ille-
ronymus (2) testatur, eum in synodo Nicena computatu-
mus esse in numero sanctorum Scripturarum. Quod
verò in objectione additum est de traditione Aposto-
stolicâ, ita distinguendum est: De divinitate librorum
Deuter- Canoniconrum constabat ex traditione apostolica,
qua tunc temporis data et conservata fuit in omnibus
Ecclesiis, neq; who conservata fuit in aliquibus tantum
Ecclesiis, praincipiū in Romana, et Patriarchatu Occi-
denti, concedo. Res hæc se habet fernè sicut tradi-
tio de non rebaptizantibus illi qui ab hereticis bapti-
zati sunt. Hæc enim tradito vere fuit divina et aposto-
lica à Româ Ecclesia semper conservata, quamvis
plurimi Africae episcopi cum multis Asiaticis aliter
sentient. Facile igitur contingere potuit, ut pariter
traditionem alteram apostolicacon de divinitate librorum
Deuter- Canonicorum PP. aliqui orientalis Ecclesie
ignorarent, cùm Ecclesia id tunc nondum aperte de-
ciderit, ut postea justis de causâ à Tridentino factum
est ad coercendos Protestantum errores, et no-
vandi libidinem. — At inquit: libri V. T. Deute-
ro-Canonicj non erant Canonicj in Synagogâ; ergo
neque possunt esse Canonicj in Ecclesia Christi,
quia hæc non potest facere, ut liber aliquis sit di-
vinus, seu Deo inspiratus conscriptus, qui prius talis non
fuit. Rep. Distr. ant. Non erant Canonicj ac divini in
se, neq; non erant Canonicj quicquid Judæos, seu non
recipiebantur in Canone Esdrinus saltem a Judæis
Palestinis, cone. Rationem additam dist. : Ecclesia
non potest facere, ut liber aliquis sit divinus, qui

(1) In S. Augustini vita, cap. 8.

prius talis non fuit in se, conc.; non potest declarare, librum aliquem esse divinum, qui prius talis non fuit quod nos, seu non potest ex promissâ sibi (1) infallibili assistentia Spiritus S. declarare, quod liber aliquis sit divinus, de quo prius dubitabatur, utrum sit divinus, nego.

7. Argum. III. Si Apostoli, ut col. 476, in fine nota diximus, Canoneum Hellenistarum seu Judeorum graecorum, in quo libri Deutero-Canonici V. T. continetur, approbarunt, Christiani nunquam de horum librorum divinitate dubitassent; atque dubitaramon jam secundo et sequentibus, precente Melitonem Sardensem; ergo Apostoli Canoneum illum non approbarunt. Distingu maj.; si Apostoli Canoneum illum *publica quodam et aperte decisione* approbarunt, conc. maj.; si iesum duxerat approbarunt *ipso facto*, predictos libros citando tamquam Scripturam divinam, primisque Christianis Hellenistarum Bibliam tradendo et suadendo, sed tamen absque expresso mandato et definitione, neg. maj.; et concessâ minore, eodem modo dist. cons.: ergo Apostoli Canoneum illum non approbarunt publica et aperta definitione, conc.; non approbarunt cum ipso facto, neg. cons.

Audianus Cl. Hermannus Goldhagen (2) hæc de resistentem: Equidem, inquit, primi Christiani ex voluntate Apostolorum passim velutantur gracie Hellenistarum Bibliis. Verum labente seculo secundo, primus erat Melito Sardensis (in Asia) episcopus, qui à Palestina Iudeis eductus discrimeret aliquod propositus inter Canonom Judeorum, atque Ecclesiæ Christianae tune usitatim, secundusque Judeorum Paulinianorum sensum per tantiam immoderate criticas novum sacrorum librorum Canonom vulgavit, à quo libri supra nominati Tobie, Judith, etc., imò Estheris liber, etsi in Canone Hebraeorum aliquo contentus, aberant. Fecit subi nuctoritas Melitonis, cuius major, quam debuisse, ratio habita est, ut in Ecclesiæ orientalibus controversie et dubia de posterioribus hisce libris nascerentur; que tamen non obstatere, quominus in ipsius Orientis Ecclesiæ libri hi, ut antea, legerentur et pro diuinis haberentur. Omnis controversia eò tandem valuit, aliquid ut discrimini inter libros priores Esdrino Canoni ab initio statim insertos, et hos posteriores deinceps detectos statuerint, ita ut illi posthac Proto-Canonici, isti Deutero-Canonici dicerentur. Et qui minus his favebant, id unum affirmabant, minima idoneo esse Deutero-Canonicos ad Judeos, Incredulos, Harelicos, et argentes. Occidentales vero Ecclesiæ nihil plane disputationibus istis commotoe sunt; suum ille Canonom servarunt grecorum nemp Biblorum, qui Apostolorum erat atque Ecclesiæ Canon. Prae ceteris ea in re valuit Ecclesiæ Romane traditio in asse-

(1) Ecclesia, sicut in deciderendis aliis controversiis ad fidem vel iures spectantibus ex divina promissione (Matth. 16, 18, et alii) infallibilis est, ita etiam in declarando Canoneum S. Scripturae, quia una cum traditione divina est regula credendorum.

(2) P. 4, Introduct. in S. Scriptur., num. 154.

(1) In Epistola ad Onesimum
(2) ad Timoth. 3, 15. Matth. 16, 18.

rendo vero Canone, quem hodiè adhuc habet firmam semper et constans, ipsaque hæc sua constantia satis docens, à magnis Apostolis Petro et Paulo hoc sibi depositum relictum fuisse. » Hucusque laudatus autor. Ceterum ex hæc ipsa narratione patet, quod Melito Sardensis non ex Asiaticarum Ecclesiarum traditione, neque ex Christianorum in Oriente degentium, sed ex Judeorum Palastinorum sententiâ, ad quos idecirco iter à se suscepimus faretur idem Melito (1), catalogum suum divinorum librorum vulgariter, quem nevis non caruisse, ipsi Protestantes fati debent. Omititur enim à Melito liber Estheris certè divinus, et Esdrino Judeorum Canone comprehensus; ponitur verò ab eodem episcopo inter libros omnium consensione approbatos liber Sapientie, quem tamen Deutero-Canonici accenserunt, et nec in Esdrino Canone contentum, nec ab ipsis Protestantibus olim receptum fuisse, constat. Parum igitur ex Melitonis causa adversarii lucrantur. At

8. Dicas: S. Athanasius, in Synopsis Canonem SS. librorum V. T. editi prorsus conformem Melitonis catalogo: Laodiceum quoque concilium, seculo quarti celebratum, libros Deutero-Canonicos V. T. in Canone omittit; similiter Canon 85 Apostolorum in catalogo SS. Librorum omittit libros Tobie, Judith, et Ecclesiæ; ergo non est Apostolica traditio, dictos libros esse divinos. Resp.: Synopsis que S. Athanasius dicitur, non habet auctorem S. Athanasium, sed alium quendam seculi sexti scriptorum parum curandum, ut pterique ex eruditis hodiè consentiantur. Laodiceum fuit 24 anni ante concilium Carthaginem III, et tuncummodo recensere voluit libros tune ab Ecclesiæ jam canonizatos, de reliquo verò prescindere, fortassis libri item de libris Canoniciis à Melitone Sardensi priori seculo excitatis, et nondum in omnibus orientalibus Ecclesiis extinetam. Canon 85 Apostolorum est superbiptitus, quia SS. Scripturam Canoni etiam inserit librum 5 Machaborum, et Clementis Epistolas duas communis concilliorum ac SS. Patrum sententia ex catalogo divinorum librorum exclusas. Dein perfunctorum omnium iudicio certum est, ex 85 Canonibus Apostolorum ultimos 55 Canones non semper cum orthodoxa fide concordare, ideoque à Romana Ecclesiæ fuisse reprobatos.

9. Argum. IV. Ecclesia nullam habet superioritatem in Scripturis divinis; ergo non potuit in Tridentino distem idem iudicium ferre. Resp.: Conc. ant., dist. cons.: non potuit ferre iudicium auctoritatis, ad quod requiri superioritas, conc. cons.; non potuit ferre iudicium discretionis, quod nullam exigit superioritatem in id quod discernitur, sed duxit ius et virtem discernendi, neg. cons. Ecclesia, quia est columna fidei et veritatis, et infallibilem sibi a Christo assistentem promissam habet (2), hoc ipsis etiam habet ius discernendi Scripturas veras à falsis, et in hoc ei assistit Spiritus S., ne erret.

PARS IV. SECT. I. DE LIBRO TOBIE.

10. Dices 4°: Si Ecclesia potest exercere iudicium discretionis circa divinas Scripturas, sequitur, quod Ecclesia sit regula S. Scripturae, non verò S. Scriptura Ecclesiæ; item, quod Ecclesia pro libitu sibi statuat regulam, quā in deciderendis fidei controversiis utatur; sed utraque haec sequela est absurdâ et paradoxâ; ergo. Resp.: Nego utramque sequelam. Quanvis enim Ecclesia sit nobis regula, seu potius magistra infallibilis ad veram Scripturam, ejusque genuinum sensum cognoscendum; ipsa tamen S. Scriptura sic cognitæ est et manet regula Ecclesiæ; quanvis hoc in dirimendis fidei controversiis sequi debet. Unde Ecclesia non pro libitu sibi regulam fidei et morum eligit, sed eam à Spiritu S. constitutam et prescriptam habet, eamque semel agnitus, ut dixi, sequi debet. Quanvis parum enim iuris doctores sibi pro libitu vivendi regulam statuant, dum dijudicant aut discernunt, quodnam sit genuinum ius naturæ vel positum, quidve istis iuribus precipiat, vel prohibeat; tam parum Ecclesia sibi metu regulam fidei et morum propriâ auctoritate statuit, dum regulam hanc Deo illustrante infallibiliter agnoscat, et fidibus secundando proponeat.

11. Dices 2°: Si Ecclesia habet et semper habuit dictam potestatem infallibiliter discernendi libros divinos, non est ratio, cur illa primù tempore Tridentini hæc potestate solemittere usa fuerit, clare et cum communicatione anathematis in seculi assentes lati definiendo SS. Librorum Canonom; ergo. Resp.: Negant. Idecirco primum in Tridentino id explicitè definitum hui, quin ante illa tempora nunquam erat tanta necessitas, quantum Tridentini Patribus impositum insatiablem Protestantum libido omnia novandi. Ceterum ex allata objectione sequeretur grande illud absurdum et falsum, quod nimis omnia concilia ecumenica perperam erigerint, damnando novos errores, antea in Ecclesiæ Dei nondum explicitè damnatos. Nam ante Nicenum I, Ecclesia nunquam tam clare et expressè definiti divinitatem Verbi, nec ante Constantinopolitanum I, divinitatem Spiritus S., nec ante Ephesum unicum in Christo personam, et sic de aliis loquendo.

12. Dices 3°: Si iudicium Ecclesiæ circa scripta divina in Tridentino infallibile fuisse, tunc singulae partes S. Scripturae, prout in Ecclesiæ Catholicae legi conservantur (1), pro divinis habent esse; sed hoc ne Catholicis quidem observant. Prob. min. Cajetanus (2) audacter ait, quod auctor I. 1 Machabœorum (5) malè intellexerit Iulianum Danielis (4) prophetam: *Erit in templo abomination desolationis*, dum eam applicat ad idolum Antiochii dicens: *Edificavit rex Antiochus abominationem idolum desolationis super altare Dei*. Et alibi, idem auctor ait, libros Deutero-Canonicos etiam esse Canonicos, quatenus regulares sunt ad *edificationem fidem*, non quatenus regula sunt ad *firmaea ea, que*

(1) Vide Tridentinum sess. 4, in Decreto de Canonis Scripturis.

(2) In cap. 24 Matthæi.

(3) 1 Machab. 4, 57.

(4) Daniel. 9, 27.

sunt fidei. Similiter Sextus Senensis (1) septem ultima capita I. Esther numerat inter apocrypha ex Josepho Judeo, vel aliunde à quopiam interprete greco più intentione, sed Spiritu S. nequam dictante, apposita. Denique illi ambobus adhuc recentior Elias Dupin, doctor Sorbonicus (in Prolegomenis Biblicalis), ultima I. Esther capita pariter Canone excludit. Resp.: Dist. maj.; pro divinis habendas essent singulae partes, hoc est, additamenta illa, et partes olim controversæ, quae nunc in Vulgata nostra à Tridentino approbata tantum verae partes S. Scripturae existant, conc. maj.; singulae partes, hoc est, singulari voces vel particulae, que via partium nomen merentur et dissensioni inter ipsos doctores Catholicos obnoxiae sunt, neg. maj. Quando Tridentinum, sess. 4, in Decreto de Canonis Scripturis anathema dicit ei, qui *libros ipsos integrorum cum omnibus suis partibus*, prout in Vulgata latâ editione habentur, pro sacris et Canoniciis non agnoverit, vel prohibeat; tam parum Ecclesia sibi metu regulam fidei et morum propriâ auctoritate statuit, dum regulam hanc Deo illustrante infallibiliter agnoscat, et fidibus secundando proponit.

Quod autem Cajetanum et Sextum Senensem attinet, utebam erravit. Et Cajetanum quidem, qui ante Tridentinum scripsit, meritò redarguit et refutat Cajanus (5); bouâ tamen fidei egisse censendum est. Sextus verò Senensis, qui suam Bibliothecam sanctam, in qua septem ultima Estheris capita inter apocrypha numeratur, post Tridentinum scripsit (4), tamen studiosè conatur hujus concilii ecumenici infallibilitatem salvare, ita (5) pronuntians: « Sed venit hoc loco in mente simul admovere, et adhortari pius ac benevolus lectorum, ne me temeritatis arguit, quod hac septem postrema capita (Estheris) à Canonis scriptis avulsa sunt hinc ultimum Apocryphorum ordinem redigerim, ac si oblitus sim Decreti sancte Synodi Tridentinae, quod sub anathematis intermissione recipi jubet omnes libros integrorum, prout in Ecclesiæ Catholicae legi conserverunt et in veteri Vulgata latâ editione habentur. Est enim Canon illi intelligendus de veris ac germanis partibus, que ad librorum integritatem spectant, non autem de laceris quibusdam appendicibus et pannosis additamentis incognito à quovis auctore appositis, et utcumque insutis, qualia saepe sunt hujusmodi ultima (Estheris) capitula. » Quanvis autem hec exposi-

(1) In Bibliothecâ sanctâ I. 4, sect. 5, prope initium; item I. 8, Haeresi 41 in solut. object.

(2) Num. 1.

(3) L. 2 de Locis theol. cap. 10 et 11 in solutione quarti argumenti.

(4) Tridentinum finitum est an. 1565, die 5 decembris: Sextus Senensis verò suam Bibliothecam sanctam scripsit an. 1566, et mortuus est an. 1569, prout Lexicon univers. Basileense testatur.

(5) L. 4 Biblioth. sanct. sect. 5, prope initium.

tio Tridentini falsa sit, et a Bellarmino (1), merito refuta, ac jussu sacre Inquisitionis correcta; tamen ex illa patet, Sextum Senensem non negasse, sed supposuisse, infallibiliter Ecclesia in iudicio circa veras Scripturas à falsis discernendas ferendo, solumque male exposuisse verba Tridentini. Verum de Sexto Senensi infra, num 63, sermo redibit.

De Eliâ autem Dupino notandum, quod suam de ultimis capitibus l. Esther sententiam, ab archiepiscopo Parisiensi condemnat retractari cum aliis per Bibliothecam suam sparsis erroribus, quemadmodum constat ex libello, Parisiis an. 1693 impresso ubi Dupinus ita sit: « Post Sextum Senensem defendi posse putaveraun, dubium esse ultimum quod Estheris capitum canonicitatem. Cum vero significatum mihi fuerit, huius (opinios) capacia minime esse praecisa concili verbis, quibus omnes libros in suo expressos catalogo, pro Canonis haberi mandati, integrè et secundum partes ipsorum, ut solent legi in Ecclesiâ Catholica, sententiam mutavam, et pro Canonis habeo, a Ceterum Dupinus aliunde ob novas opiniones, systemata, et errores tanquam intemperantes criticis scriptor satis famosus est.

15. Argum. V. Libri Canonici V. T. non aliund, quam ex Canone Esdrino Iudeorum dignoscit debent; ergo cum libri Deutero-Canonici V. T. non fuerint in Canone Esdrino, non sunt Libri Canonici accessendi. Prob. ant. Teste Apostolo (2) solis Iudeis usque ad Christum credita erant eloqua Dei; et ipsi tanquam capsariorum nostri ex Christianis tradidérunt, dicente Augustino (3): tanquam capsariorum nostri sunt (Iudei), et studentibus nobis codices (V. T.) portant; ergo. Resp. Neg. ant. per conc. ant. neg. cons. Nam Apostolus loc. cit. generaliter commendat beneficentiam Dei erga Iudeos, quod illi, non vero Gentilibus legem suam, sive oracula Prophetarum, etc., dederit atque crediderit, nihil autem decidit de numero sacrorum Liborum. Et sanè eloqua Dei tam continentur in Canone Esdrino, quam in Canone Iudeorum Hellenistarum, in quo juxta supra (4) dicta etiam libri Deutero-Canonici V. T. continebantur. Utriusque dein Canonis libros Iudei tanquam capsariorum attulerunt Christiani.

14. Argum. VI. Saltem Canon catholicus librorum novi Testamenti debita caret antiquitate et authentiâ,

(1) Verbo Bellarmini l. 4 de Verbo Dei c. 7, non longe ab initio sunt ista: « Sed concilium, inquit Sextus, de veris librorum partibus loquuntur, non de additamentis, quia sunt postrema capitulo libri Esther. Atqui si ista Sexti responsio vera esset, multa aliae partes sacrorum Liborum Danielis, Marci, Luce, Joannis apud Catholicos in discrimen vocarentur. Quid enim habet Sextus, quod dicit, si ei ad eas partes divinorum voluminum conservandas, concili Decretum quasi murum quandam obiciebat, responderetur ab adversariis, concilium de veris partibus esse locutum, ea vero additamenta esse, non partes? » Ita Bellarminus.

(2) Ad Rom. 5. 2.

(3) Enarrat. in Psalm. 40.

(4) Num. 5, argum. 1.

quia primum fuit confectus post 60 annos à morte Christi; quidam existimant, editum fuisse Adriano imperante, id est, circa annum 117 aera Christiana; imo Joannes Clericus illum circa seculum decimum tertium procusum atque orbi fuisse obtrusum contendit (1). — Resp.: Ridicula planè objecito, que librorum N. T. auctoritatem ex eo impugnat, quod eorum collectio facta non fuerit, antequam scripti essent omnes hi libri. Editi enim sunt diversi temporibus, prout occasio sece offerebat ab anno 40 usque ad annum 97 aera Christiana. Quid ergo mirum, quod Canon seu collectio librorum N. T. non statim totus primis à morte Christi anni existiter? Ceterum ipse S. Joannes Evangelista, teste Eusebii, divinorum librorum Canonem, et tria Evangelia in suam et aliorum notitiam perlata, suo testimonio tanquam genuina, et Deo inspirante scripta confirmassè dicitur. Olli autem S. Joannes Ev. Epheci (2) anno Christi centesimo, cum juxta S. Epiphanius (5) natus esset annos 94. Juxta alios longè senior obiit, etatis sue annos 98, vel 99, sed etiam 104 vel 106, sive denum 120 (4). Porro Clerici defensio de nostro N. T. Canonice circa seculum 15 primum procul sat est ex confutatur, quod PP. Tridentini Canonem sacrorum Liborum utrinque utrumque Testamento accepterul a concilio Florentio; hoc à concilio Romano sub Gelasio I papa an. 494; hic ab Innocentio I, in Epistola ad Exuperium seculo 5; item à concilio Carthaginensi III, cui S. Augustinus interfuit, quodque anno 397 celebratus est; ac tandem per traditionem continua in temporibus Apostolorum (5). Hac vero traditione apostolica destitutus, Clericus omni destitutori solidâ auctoritate surorum librorum contra deistas, aliquos Incrudos asserunt.

15. Argum. VII. In libris Deutero-Canonici Tobie, Judith, etc., non paucæ occurruunt narrationes falsæ, aut antilogie sive contradictiones; ergo hi libri non sunt divini. — Resp.: Dist. ant.: Multe occurruunt narrationes falsæ aut contradictiones apparentes tales, conc. vere tales, neg. Contrarium ostendunt interpres orthodoxi, nosque ipsi plerasque aut precipuas harum antilogiarum aut falsitatem solitus apparentiam per decursum huius et sequentium operum explicare et displicere conabimur. Ceterum apparentes hujusmodi antilogie seu contradictiones non tantum in libris Deutero-Canonici, sed etiam in Pro-Canonici, quos tamen omnes Christiani tanquam divinos agnoscent et agnoscere docebant, frequenter occurruunt, ut videtur est apud S. Augustinum (6). Tertium (7), aliosque S. Scripturae interpres passim. Quād parum igitur ejusmodi antilogie aut falsitatem

(1) Le Clerc, Bibliothèq. ancienne et moderne, tom. 22, p. 2, a. 4.

(2) Vide S. Augustini serm. 255, c. 4.

(3) Haeres. 51.

(4) Vide Calmeti Dictionar. Bibl., v^e Joannes Ev.

(5) V. supra, num. 1, 2, 3 et 4.

(6) In lib. de Consensu Evangelistarum.

(7) Vide præterea Frassen, concil. bibl. in 2 car. sis hujus parte.

apparenter solum tales, canonici librorum Proto-Canoniorum obest, tam parvum illæ canonicitati librorum Deutero-Canoniorum officiant.

16. Scholion. Cause, ob quas Deus tot apparentes antilogias sacræ litteris inesse voluerit, aut permisit, possunt esse varie. Scripturiste solent afferre sequentes: Ut in evanoditis his difficultatibus hominum ingenia utiliter exerceantur, superbia humana melius comprimitur, necessitas recurrit ad pastores Ecclesie, et supremum controversiarum judicem, apertos agnoscat; mysteriorum altitudinem quibus divina Scriptura abundat, luculentius ostendatur; tum etiam ut per has ipsas apparentes contradictiones et difficultates bona et sincera sacrorum Scriptorum fidis palam innoscat, nec ulli suspicione locus sit, sacros Scriptores quasi ex condito ad talia scribendum consiprassè, aut unum aliquem omnia confinxisse. Præterea multe apparentes antilogie aut obscuritates solum orientur ex versionem S. Scripturae varietate, ex diversitate morum illius temporis à nostris moribus, ex ignorantia multorum factorum et rerum tam, cum libri illi primis scripti sunt, omnibus notorum, nunc vero post tot seculorum decursus et infinitas mutationes planè ignorotorum. Et vero, annos similes difficultates in quibus scripto paulo antiquore observamus? Norunt id sat, qui vel olim vel nunc novas editiones Homeri, Horatii, Ciceronis, etc., evulgare, vel commentaria in his auctores scribere voluntur. Denique utram omnes increduli, qui librum Esther, aliosque libros à Tridentino pro Canonis habitos ait maximè de causa rejeclunt, quod in iis non paucæ contradictiones sive chronologicas, sive historicas apparent, utimam, inquit, attendant ad sapientissimum illam criticas regulam, quam celebri ex ipsorum Protestantium numero Drusius occasione quarundam in septem ultima Estheris capita objectionum proponit. Cum, inquit, à tempore, quo libri hi scripti sunt, distensu maximè, neque historice tam remotorum seculorum notitiam habemus nisi obscurissimam, non licet nobis absque temeritate ob historicas et chronologicas conjecturas illud rejecere, quod ab auctoribus, qui nobis promissæ fuere temporibus illis, receptione novimus, quin in iis, quae nos morantur, difficultatibus deterrentur.

Sed pergamus jam ad argumenta particularia contra I. Tobiae, et videamus quomodo apparentes antilogie, aut aliae difficultates in hoc libro Deutero-Canonicæ occurrentes solvendas sint.

17. Quæres 2^a: Quo sensu de amicis Job, qui cum consolandi causa, Job. 2, 11, accesserant, dici possit, Tob. 2, 15: Beato Job insultabant reges. An amici Job fuere reges? Item, an consolari est insultare?

Resp.: Amici Job fuere reges, non quales hodi reges in Europa, sed quales olim tringita et unum devicti Josue (1), aut quales septuaginta reges sub mensa Adonizeze (2) reliquias ciborum carpelant, nempe

(1) Josue, cap. 12.

(2) Jud. 1, 5, 8.

reguli seu principes aliquot oppidorum. Ceterum amici Job etiam in græca versione libri Job (1), et apud veteres quosdam auctores (2) reges vocantur. Venerunt autem hi tres reges seu amici Job hac quidem mente, ut eum consolarentur, et initio quidem cum dolente dolerunt; sed in de cursu colloquiorum calamitosi Jobi casus importuniis exagitabant, et misero insultabant, prout ex sacris litteris (3) manifeste patet.

18. Quæres 3^a: Quomodo Tob. 1, 2, cum veritate dici possit, quod senior Tobias fuerit in diebus Salmanassar regis Assyriorum; cum tamen alibi, § Reg. 15, 20, expresse dicatur, quod Theglathphasar, qui Salmanassarem in regno Assyriorum præcessit, ceperit universam terram Nephthali, et in Assyrios translaterit? Certè etiam Tobias fuit ex tribu et civitate Nephthali, Tob. 1, 4, ac proin iam sub Theglathphasaras capiatus factus est. Ita Protestantes. Sed resp. et dico, nupsiam legi, in prima Israelitarum deportatione sub Theglathphasaras facta, incolas prorsis omnes terre Nephthali fuisse in captivitatem translatos, nullaque se familiam subduxisse. Neque id evincitur ex citatis S. Scripturae (4) verbis universaliter dicentis, a rege Theglathphasaras captam esse universam terram Nephthali, et in Assyrios translatam. S. Scriptura enim sepè loquitur in sensu universalis duxit acommodo, soleisque tribuere universaliter omnibus vel universis, quod reapsè tantum convenit plerisque, prout jam alibi (5) demonstravimus. Dein incertum est, utrum Tobias cum familia sua tunc, quando prima illa deportatio sub Theglathphasaras facta est, in regione Nephthali commoratus fuerit, non Hierosolyma, quod singulis annis (6) itabat, aut alibi locorum. Illud omnino certum, quod post primam illam deportationem multi Israelitarum manserint in terra Israel; quemadmodum accidit etiam post alteram captivitatem populi Iudeus, et excusum penitus Israelis regnum. Nam nil omnino plures in terra Israel persisterunt, ut patet ex tributo ad religiosum tribuum deinceps per Josiam regem Juda (7) exacto. Quantò igitur in magis evenerit post primam deportationem! Proin caput facile est, quod Tobias seruis in captivitatem abductus sit, quam exteri Israelite, qui jam sub Theglathphasaras in eamdem distracti sunt.

19. Quæres 4^a: An non sit contradictione, dñm Tob. 5, 7, dicitur Sara, quia in uxorem habitu erat Tobias junior, habitasse in Rages civitate Mediorum, ubi etiam fuisse Gabellum habemus, Tob. 4, 21; cùm tamen postea, quando Tobias cum angelico Raphaële perveniri in locum, Tob. 7, 1, etc.,

(1) Job. 2, 11.

(2) Vide Aristotelem de 70 Interpret. et Alex. Polyhist. apud Iacob. Proleg. I. 9.

(3) Job. 6, 26 et 27; item c. 19, 2, 5 et 5.

(4) 4 Reg. 15, 29.

(5) P. S. Scriptur. contra Incredulos propugn. sect. I, q. 38, num 42. Item q. 51, in nota.

(6) Tob. 1, 6.

(7) 2 Paralip. 54, 9.

cubi erat Sara, inde misericordia Angelum, Tob. 9, 5, ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? Quomodo ista concordat? Quomodo Angelus ex Rages civitate Medorum, in qua jam erat, potuit à Tobis mitti in Rages civitatem Medorum ad Gabelum? » Resp.: Nulla hic est contradicatio. Quadruplex autem est responsio, quæ apparetur hæc antiquità nobis contra librum Tobie à Protestantibus objecta, dilui et ad nihilum redigi potest. Prima est aliquorum dicentium, in Mediâ fuisse duas civitates eadem nomine Rages insignitas; sicut in Palæstina duæ urbes dicebantur Bethlehem, una, quæ Christo Domino natale solum præbuit, et vulgo dicitur Bethlehem Iuda, altera urbs tribus Zabulon (1); vel sicut in Europâ duæ urbes dicuntur Vienna, nimirum Vienna Austriae, et Vienna in Gallia. Et sanè dum de Gabclo (2) dicitur: *Qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Echabantis, hæc ultima verba, quæ posita est in monte Echabantis, videntur esse addita ad differentiam alterius civitatis Rages, in qua Sara habitat.* Potuit igitur Angelus ex hac civitate mitti ad aliam ejusdem nominis, ubi Gabelus morabatur.

Altera responsio, quam eliam Bellarminus (3) amplectitur, est illorum, qui dicunt sedem, in qua tunc moratur Sara, vocari (4) *Rages*, non ipsam civitatem, sed locum aliquem huic civitati vicinum. Dicitur enim habitatione Rome, &c., qui Tuscui, vel alibi in agro Romana habitat. Potest itaque dici, Raguelem cum Sarà filiâ domicilium habuisse in villa prope urbem Rages, Gabelum vero habitatione in hac ipsa urbe. Raguelem enim cum esset diutissimum, plures consendus est habuisse domos, unam in civitate Rages, aliam rur, in qua tunc morabatur. Cum ergo iam tempus ureget in patriam rediendi, Tobias neocoptus ad Gabelum in civitate Rages commorantem delegavit Azarium, i.e., angelum Raphaeliem, ut pactum pecuniam ab eo reciperet; ipse vero cum Sarà novâ sùa conjugi remansit in domo Raguelei, in villa scilicet, quam in agro vicino possidebat Rague, ad quam invitatus ab Angelo Gabelus venit, et cum ceteris nuptiale convivium egit, ut Scriptura expressè (5) narrat.

Tertia responsio est Medina (6) et aliorum suspicantium, Tob. 5, 7, mendum irreppisse in nostram Vulgatam latínam, ut in eâ scriberetur Rages pro civitate Echabantis, in qua Sara habitat. Nam tam in editionibus hebraicis Munsterii et Fagi, quām in versione syriacâ et antiquissimâ græcâ loc. cit. non legitur Rages, sed Echabanis civitas hæc verbi *Exodus* 15, 16; *Mazdæ*. Verum Bellarminus (7) vix credibile esse putat, hunc errorem describentium incuria aut imperitia contingere potuisse, cùm nulla sit inter Rages

(1) *Josue 19, 15.* Item vide Calmeti Dictionar. Bibl. *Bethlehem*.

(2) *Tob. 5, 8.*

(3) *L. 1 de Verbo Dei*, cap. 11.

(4) *Tob. 5, 7.*

(5) *Tob. 9, 7*, usque ad finem capituli inclusivè.

(6) *L. 6 de rectâ in Deum fidè*, cap. 14.

(7) *Loc. cit.*

et Echabana similitudo. Unde supra aliata responsum secundam preferit.

Quarta responsio est Tirini (1) dicentis, totam illam regionem, in qua tam urbe Echabana, quam urbs Rages existimat, antiquitus vocatam esse Rages, quia sepè tota aliqua provincia nomen habet à metropoli. Sic Neapolis in Italiâ et civitas est, et regnum. Brunswickum in Germaniâ est et urbs, et ducatus Goldria, Namurum in Belgio urbes sunt, et integræ provinciae. Sara ergo ejusque parentes, inquit laudatus auctor, habitabant Echabana in regione seu provinciâ Rages, sed Gabelus in ipsa urba Rages. Néque obest, quod sacer textus (2) dicat, Sarah habitat in Rages civitate Medorum. Nam *civitas apud Cesarem*, aliosque probos latinitatis scriptores regionem quoque et provinciam designant. Ex tam multipliciti responsionis abundat patet, nullam realem, sed duntaxat apparentem antilogiam in citatu 1. Tobie textibus inventari.

20. Quares 5°: « An non aperiat fabulum sapit, quod, Tob. 5, 8, narratur, scilicet Sarah tradidit fuisse septem viris, et demonum nomine Asmodeum occidisse eos, mox ut ingressi sum ad illam? Item, quod in versione græca 70 interpretatum, Tob. 6, 15, dicitur, nimirum Sarah fuisse adamatam à demonio? Quis enim credit demonem, qui est purus spiritus, carnaliter dilexisse Sarah, et ex zelotypiâ septem illos viros occidisse? » Resp.: SS. Patres et concilia, quibus liber Tobie Canonicus est, hanc quoque narrationem veram habent, et merito; nil enim aliud continet, quod septem Sarah maritos ob suam lasciviam ab Asmodeo, qui juxta Cornelium à Lap. (5), et alios est demon ad venerem incitans, morte affectus fuisse. Quid autem hic fabulum sapit, demon ad lasciviam incitans, vel lascivia morte castigata? Neque quidquam fabulosum aut incredibile continet versio græca 70 Interpretatum. Textus enim græcus non absoluè dicit, quod demon Sarah adamaverit, sed duntaxat Tobiam juniorum id dixisse his verbis: *Et timeo, ne ingressus moriar... quoniam demoni amat ipsam*. Potuit autem Tobias, cùm esset juvenis, facile vulgi rumoribus in hanc opinionem erroneam (4) induci, demonem Saræ amore flagrâsse, et ex zelotypiâ necem intulisse iis, qui ad eam accesserant. Vera autem causa terribilis huius eventus (ut Calmet recte docet) erat, quia Deus noluit, virum aliquem ad Sarah accedere, ut eam Tobiae reservaret, juxta illud (5) Angeli Raphaelis ad Raguelem dicentes: *Noli amare eam isti* (nimirum Sarah Tobias juniori), *quoniam huic timenter Deum debetur conjux filia tua*; *propterea alius non potuit habere illam*. Unde Deus copiam Asmodeo fecit in eos qui eam ex libido affectu tangere auderent, furem suum ac nequissi-

(1) *Commentar. in Tob. 9, 5.*

(2) *Tob. 5, 7.*

(3) *Comment. in Tob. 5, 8.*

(4) Erat vulgaris Chaldeorum persuasio, à materia sensu non penitus secretos demones esse. Cujus sententia etiam Patres nonnulli fuerunt.

(5) *Tob. 7, 12.*

man voluntatem exercendi, que hominum perniciem duntaxat querit et interitum.

21. Quares VI: « An à mendacio excusari possint, que in libro Tobie Angelus Raphael se affirmasset legitur? E. g. dum 1° interrogatus à Tobia juniore, unde esset respondit, Tob. 5, 7, se esse ex filiis Israel. Dum 2° de viâ in Medianum interrogatus ait, ibidem, 8: *Novi, et omnia itinera ejus frequenter ambulari, et manus apud Gabelum fratrem nostrum.* Dum 3° rogatus de familiâ sua, inquit, ibidem, 18: *Ego sum Azarias Anania Magni filius.* Dum 4° ad questionem Raguelei, unde ipse et Tobias junior essent, respondit, Tob. 7, 5: *Ex tribu Neptali sum ex captivitate Nivei.* Nonne eum Witackero Calvinista (1) ex his meritis concludit, librum Tobie non esse Canonicum, cùm Angelum Dei mendacem exhibeat? — Resp.: Omnia hæc Raphaelis dicta nî nisi veritatem, licet enigmatis tectam, continent Angelorum nempe subin apparentiam actiones et verba ordinis sunt multo altioris, nec ab humanis moribus, aut communis modo loquendi hominum semper astimande. Unde singula Raphaelis responsa sub vulgarium verborum cortice sensus mysticos, simulque verissimos continent. Nam Raphael sine mendacio dicens potuit, se esse ex filiis Israel, non quidem origine, sed custodiendi officio, eo quod Israelitarum, et presertim tribus Neptali custodia ipsi à Deo demandata esset; vel quia Israel idem est ac *videntes Deum*; Angeli autem semper vident Deum; unde Raphael cum veritate dicens potuit, se esse ex iis, qui vident Deum. Dein recte dicit: *Mansi apud Gabelum fratrem nostrum*; quippe boni Angeli pīs ab hominibus fratribus nomine vacari non dedignantur, siquidem emendat patrem et contidorem Deum, eamdem habilitatem vel in re, vel in spe utrique habent. Praeterea Raphael verum dixit, dum ait, se *regionis Medorum vias frequenter ambulasse*, seu lustrasse non pedibus, non equo, non curru, sed more Angelis proprio, cùm esset Israelitarum hic degentem designatus à Deo custos. Verissime quoque se nominavit Azarium, h. e., auxilium Domini ad Tobiam missum, Magni Anania filium, i. e., Magni obnubilati seu latentis Dei filium. Ananias enim significat *Nubes Domini*, sive Dei, utpote qui oculis corporis videri nequit. Denique interrogatus, quid à tribu ipse et Tobias essent, recte respondit: *De tribu Neptali sumus, nempe Tobias genere*, Raphael protectione; ille per natura generationem, alter per specialem deputationem dinam.

Dices: Hæc Raphaelis dicta tamen erant valde ambiguæ et æquivoca; atq[ue] ejusmodi æquivocationes videntur dedecere Angelum bonum, cùm non multum absit à mendacio. — Resp.: Equidem locutiones amphibologicae seu æquivoca, id est, quæ virtute grammatical significacionis ipsorum verborum duos sen-

(1) *L. 1 contra Edmundum Campianum*. Vide etiam hanc in rem testimonium Cornelii à Lap., et Tirini, quod (Comment. in Tob. 5, 18) de Witackero pertinet.

sus, unum obvium, alterum mihi quidem ex rerum presentibus adjunctis obvium, sed revera tamen virtute verborum competentem habent, sine gravi causa prolata illicite sunt; quia, si communiter licet eis uti, magnum humano commercio nascetur damnum, cùm omnes ad singula colloquia suspicari deberent, se sermonum ambiguitate ludentes. Attamen nonnunquam gravi exigente causâ, licet, immo obligatio sapere est, ut æquivocatione, si nimis ordinatus sub ipsius, aut aliorum hominum amor, vel ipsa religio et justitia jubent non communicare notitiam veritatis, ceu que noxia futura esset, sicut alter responderint interrogantibus necessitas declinari non possit. Si autem ulterius quæras, quenam fuerit gravis causa Angelum Raphaeli impellens ad utendum æquivocatione? — Resp.: Consilia Dei et cœlum non sunt curiosè investiganda. Caterina causa potuit esse, ut ad tempus personam suam angelicam occultaret ad officium suum ducedi et reducendi Tobiam à Deo sibi commissum, modo cum hominibus agendi magis naturali exequendum. Certè, si statim ab initio se Angelum esse manifestasset, hand dubiè umerque Tobias p[re] reverentia et sacro horro in terram corruisset, sicut factum est, dum idem Angelus in fine (1) se manifestavat; nec junior Tobias codem in itinere tam familiariter fuisset usus, sicut fecit, dum cum purum hominem, seu unum ex filiis Israel (2) esse putavit.

22. Corollarium. Occultare suam personam ex rationabilis causa (scilicet etiam de locutionib[us] æquivocis diximus) licet, quia occultatio ejusmodi, sicut et ambiguitas verborum, cùm abest fallendi animus, nil commune cum mendacio habet. Aliud est mentiri, aliud verum occultare, et alterius vel aliorum errorum permittere. Non nego, alterius docipi, sed per accidentem id fit, quia non loquenter aut se occultantem, sed seipsum minus attentum debet accusare. Atque hic est usus communissimus in humano commercio: quod decent simulationes non rarò licite, stratagema, etc. Quid si loquimur de Angelis, patet, eodem uti simulatione, quotes humanam speciem assumunt, et sub hæc angelicam dignitatem suam occultant. Similiter Christus personam suam occultavit, dum Magdalena specie hortulanii (3), et discipulis cunctibus in Emmaus specie peregrini viatoris (4) apparuit.

Neque dicas: Non licet occultare personam suam, aut amphibologice loqui animo intentione alterum fallendi; ergo neque animo et intentione se occultandi; quia unum cum altero est connexum. Certè non appareat, quomodo possim intendere mei occultationem, quin intendam alterius deceptionem. — Resp.: Non intendo alterius deceptionem, sed intendo permissionem ejusdem deceptions. Sapere autem licet et laudabiliter permititur malum, ut ex tali permissione

(1) *Tob. 12, 16 et 22.*

(2) *Tob. 5, 7.*

(3) *Joan. 20, 14 et 15.*

(4) *Luc. 24, 15 et 16;* vide etiam Cornel. à Lap. Comment. in hunc S. Scriptura locum.

bonum eruantur. Præterea non raro aliqua sunt conexa, quorum unum intendi potest, quin intendatur alterum. Sic Deus intendit redempcionem generis humani obtinendam per mortem a sceleratis crucifixorum Christo illatam, et tamen non intendit, sed solē permisit malitiam crucifixorum, quamvis hanc talis redemptio supponat. Similiter parents licet intendunt generationem prolixi, tametsi in hac providentia generatio prolixi cum infectione prolixi per peccatum origine commixa sit, neque unum sine altero obtineri possit. Intendunt nimirum generationem, infectionem autem prolixi per peccatum origine duxat permittunt, quamvis huc duo ita connectantur, ut unum sine conjunctione alterius obtinere nequeat.

23. Quæres VII: *Cum non asiaticas fabulas sapiant, que in libro Tobie referuntur?* De pisco et fumo cordis ejus, Tob. 6, 8 et 19, his verbis: *Cordis ejus (i.e., pisci) particulae si super carbones ponas, fumus ejus extirca omnes genii demoniorum, sive a viro, sive à matre, ita ut ultra non accedat ad eos.* Et iterum: *In senso jecore pisci fugabuntur demonium.* Sed quid de demonio cum fumo pisci? *2° de demonio,* Tob. 8, 5, *religato in deserto superioris Egypti.* At quomodo spiritus, qualis deus est, ligari potuit? *3° de cane,* Tob. 11, 9, *præcurestrare;* et redditum junioris Tobie blanditamente *candide sue quasi prænuntiante.* Numquid haec et similia in epistolis pī fabula ad consolando in captivitate Judaeos exigitate censer possunt? — Resp.: Nego hoc assursum incredulorum. Nihil enim ex modo recensitis factis est fabulosum aut majestatem divinae Scriptura ullo modo dedecens. Ad ac primū quidem præcipue duplex responsio dari potest. Prima est Tirini dicentes, hunc fumum fuisse signum, quo pī demoni ab Angelico bone erat excellendum et in perpetuum fugandus; idque non intuitu fumi, sed obediēt Tobie in illo fumo, ut Iesus erat, excitando, et intuitu plarum precium ejusdem, quibus demonem fugari a Deo potestibat: unde facto illo suffitu Tobie, dicitur (1) *Raphael Angelus apprehendens demonum et religasse.* Altera responsio est Calmeti et multorum aliorum, dicentium, quid cor et iecur illius piscis incensus habuerit virtutem naturalē ad sedando motus concupiscentiae, et sic conduxerit ad casitatem Tobie, et indirecte ad fugandum demonem; fermè sicut sonitus cithara Davidis dissipando humores melancholicos fugavit spiritum malum Saulis; prout alibi (2) explicavimus. Nam ex una parte vī istam frenandā venēris auctores *Historia naturalis* multis plantis, succulentis et odoribus tribunt; quemadmodum è contrario multis illis adscribunt vim venēris irritandi; ex altera vero parte certum est, quid effrenè concupiscentia fuerit causa, ob quam diabolus ante insidias fuerit septem illis viris Saræ, et illos occidit; ut juniori

(1) Tob. 8, 3.

(2) P. III S. Script. contra Incredulos prop. sect. 4, num. 14, ad tertium.

(3) Tob. 6, 16 et 17.

Tobie clare indicavit Angelus (5) his verbis: *Audi me, et ostendam tibi, qui sunt, quibus prævalere potest demonium. Hī namque, qui conjugium ita suspicunt ut Deum à se et suā mente excludant, et suā libidinā ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem demonium super eos.* Duas tamen hic censeo adhuc addendas observationes. Prima est Cl. Josephi Anton. Weisselbach (1), asserente humum illum ex corde, jecore attasi pīcī non solū habuisse virtutem naturalem seddā motus concupiscentiae, et sic fugandi libidinis demonem seu Asmodeum, sed temperandi singulos humores humani corporis, sieque compendiō quasvis etiam alias affectiones malas, quia Angelus expressè dixit (2): *Fumus ejus extirca omnes genii demoniorum.* Cetera haec verba non solū de libidinis demonē, sed de omnīs demonēs idipsum affirmentur. Altera est Cornelii Lap. (5) et aliorum, qui primā et secundā responsione veluti conjungunt, dicuntque fumum cordis pīcī assati expulisse quidem demoneum inchoato vi naturali, sed complete eundem expulsem fuisse vi angelicā et coelestī. Inchoate vi naturali, nimirum impediendo actionem demonis per dispositionem contraria, ut paulo ante declaravimus. Demon enim agit per naturales causas, et humores melancholios vel alios; que ergo humores istos tollunt vel minuant, aut sedant, demonis actionem, et vexationem inhibunt. Completa tamen causa ab igens demonem, nisi Raphael Angelus, quid ad suffitum jecoris propter merita et orationem Tobie fugabat demonem. Hoc autem tacuit Raphael et suffitum prætexti, ut se manifestaret, nevo Tobias sciret, eum esse Angelum, quem quasi hominem habebat vīs comitem et ducem, sicut cādēm de causa vocavit se Azariam, ac cum Tobie comedit et bibit.

24. Ad secundū cum S. Augustino (1): *Alligata ē diabolī est nouū permitti exercere totam tentationē;* quā potest vel vi, vel dolo ad seduccōnē hominēs. Similia non semel occurruunt in Scripturā, v.g., in libro Apocalypses (5), ubi dicitur: *Et apprehendit Angelus draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos milles.* Item in Epistolā secunda (6) S. Petri legimus, *Dominus Angelus peccatorum non pepercit, sed rudentibus inferni detracit in tartaram tradidisse cruciando.* Et in Epistolā Catholica B. Jude Apostoli (7) idem reputat his verbis: *Angelos vero qui non servaverant summa principiū vinculis aeternis sub caligine reservari.* Verūm increduli his non aquiescent; sed instant, et aiunt: *Quid ergo diabolū ligat, aut certo loco tenet?* R.: Imperium Dei, qui ejus potestatem nocēt. Concoctat certis limitibus, quos ultra citraque nullum

(1) Tom. II, nov. Formæ Theol. Bibl. L. IV, Quæst. IX, pag. 434 et 435.

(2) Comment. in Tob.

(3) Comment. in Tob. c. 7.

(4) L. 20 de Civ. Dei, c. 7.

(5) Cap. 20, 2.

(6) Cap. 2, 4.

(7) V. 6.

hominibus possit detrimentum afferre. Sic in ipsā domo Saræ nemini nocuisse legitur, nisi illis septem viris, qui solā libidinis causa ad puellam accesserūt.

Instans II. Cur ergo in Thebaïdem pulsus demon?

Resp.: Quia regio haec, quam vocant superiorem Egyptum, proper sterilitatem et bestias venenatas quād maximē inculta est (1). Ceterum Christus ipse inuitò, demones in locis desertis, squallidis et arenosis morari, donec nascientur facultatem et tempus reverendū et iterum nocendi hominibus. Cum autem, inquit apud Mattheum (2), *immundus spiritus extiterit a homine, ambulet per loca arida (vel, ut Lucas (3) sit, per loca iniqua)* querens reipiem, et non invenit. Tunc dicit: *Revertar in domum meam, unde erit.*

Instans III. Saltem præferenda est explicatio, qua Hugo Grotius omnium primus inextricabilē hunc modum præcedit, nomine Asmodei nihil aliud intelligentis, quād noxiā quādam in corpore Sare affectionem, que irritata venereo auctiō septem illis viris mortem attritile. Hebrei enim omnes morbos, quorū cause fatchant, demones appellātes dicuntur. Hanc porrō pestem Tobias cum temperantia, tam fumo illo, quo conclave et lectum purgabat, depulit. Incredulī liberant adoptant hunc modum explandi, ut levī brachio se expediant, nullumque prodigium, demoneum nullum admittere cogantur. Verūm hinc sententia Grotianæ, quae pro se nihil habet: *Hierusalem erit deserta, et dominus Dei in eā comburabit...* Et iterum misericordia eorum Dei... Et adiutoria Hierusalem honorificē; et dominus Dei in eā adiutoriabitur. En propheta.

27. Quæres IX: *Quonamō idem Tobias senior, Tob. 14, 6, eversionē urbis Nineve prædicere posuerit his verbis: Prop̄ erit interitus Nineve; eā tamen ex historiā certum sit, quod Nineve jam ante hujus Tobie tempora diruta fuerit?* Resp.: Non semel, sed iteratis vicibus (4) capta et vastata est Nineve. Nam primo capta est ab Arbae Mederū prefecto, atque ab Beleso Babylonio, regnante in Nineve regē Sardanapalo, qui ita obcesserat et in angustias redactus, semet eum uxoris eius, eunuchis, et opibus, ut omnes nōrunt, incendit. Hoe autem factum est anno M. 5257 (5), adiutorie ante predictum vaticinum senioris moribondi Tobie, qui primū obiit an. M. 5363 (6). Sed præterea capta et vastata est Nineve ab decimū tertium Josiae regis Iuda an. M. 5578, adiutorie post obitum Tobie; et de hoc excedit et. loc. Inquit Tobiam censem S. Hieronymus, Euseb.

(1) Desertus superioris Egypti secundum Ptolemei, l. 4. Geograph. est desertus Thebaïdes; nempe australis et superior Egypti pars, quā Nilus delabatur, montibus aspera, arenis plena, pluvias desituta. Under etiam S. Hieronymus, Comment. in cap. 50 Ezechielis, eamdem regionem describit tanquam validē incolam his verbis: *Illi Nilus invaginabilis est, et catarractarum frangit, et omnia invia, plenaria serpentis, et venenatorum animalium.*

(2) Cap. 43, 45.

(3) Cap. 41, 24.

(4) In Dissertatione de Demone Asmodeo, que ante Commentarium ipsius in L. Tobiae posita est.

(5) Tob. 8, 3.

(6) Vide P. III S. Scriptur. contra Incredulos propugnat. num. 17 et 18, quest. XVII.

(2) Tempul Solomonicum 53 annis post mortem senioris Tobie existum est. Nam teste Calmeto in suo Dictionario Bibl. v. *Tobias*, senior Tobias mortuus est anno M. 5363: templum vero Salomonis existens est an. M. 5416. Vide Tabularia chronologiam generalē Historie Biblicæ, positam ad finem citati Dictionarii Biblici.

(5) Isa. 53, 2, etc.

(4) Vide Cornel. à Lap. aut Calmet Comment. in Tob. 14, 6.

(5) Vide Calmet, loc. cit.

(6) Vide Calmet Dictionar. Biblic., verbo *Tobias*.

2*lji*. Imò Cornelius à Lap. (1) contendit, Niniven adhuc serius, nimurum quinto anno post excidium Jerosolymae eversam esse.

28. Queres X : *Cur Josephus Judæus gesta Tobiae, si vera sunt, in sua historiâ de Antiquitatibus Iudaicis aut alibi ne verbo quidem attigerit?* Resp. : Silentium Josephi de Tobia variis ex causis proficiunt potuit. Primo, quia defixus in referenda publicâ totius gentis Judæicae historiâ, particularis illius familiæ gesta et facta narrare supersedit. Secundo, quia libri hujus historian Chaldaico sermone scriptam (2), nec in hebraicis Judgeorum scriptis, nec in Canone Esdrino reperit. Unde non nimur, quid de Tobia silent, quodammodo et Johi historiam, utponnationi Judæicae extraneam, et cedem infantum sub Herode, et nonnulla alia privatis ex studiis omisit. Præterea est sancta critices regula : Si plures Scriptores rem quamdam referant, de qua alii ne verbo quidem disserint, audiendus potius est is, qui refert, quām ille, qui rem silentio premittit. Cum igitur Tobiae historiam auctoř hujus libri referat, et SS. Patres eam ut historiam agnoscant, non est curandum silentium Josephi Judgei, præsertim quia hujus scriptoris omisiones et errata alia graves auctores (3) perstringunt.

SECTIO II.

DE LIBRO JUDITH

Auctor hujus libri, juxta communiorum sententiam, fuit Eliachim (4), qui nonnunquam vocatur Joachim (5), quique tanquam Sacerdos summus rebus hoc libro narratis non modò interfuit, sed et penè prefuit. Adde, quid hoc publicarum scriptiorum historicarum munus teste Josepho (6) Sacerdotum principibus demandari solitum fuerit. Porrò tres in partes liber ita dividitur. Prima occasionem belli contra Palestinam ab Assyriis suscepit, altera obsidionem Bethulie ab exercitu Holofernes, tertia urbis hujus obcessam et Palestine liberationem per cedem Holofernes ab Judithâ illatam exponit.

29. Queres I : *An liber Judith sit vera historia? Antequam respondeam, observo, quid juxta Lutherum (7) et Grotium, quos sequuntur Theologi Batavi (8), scriptores Actorum Lipsiensium (9), nec ob-*

(1) Loc. cit., item Comment. in Nahum 2, 1.

(2) Vide 5. Hieronymi Epistol. 100 ad Chromat. et Heliодор.

(3) Vide Cornelius à Lap. Comment. in LL. Regum, et ibi inquire in indice, verbo : *Josephus*. Item consulte Natal. Alex. Tom. I Histor. Eccles. in quartâ Mundâ editione cap. VI, et in Tom. II, in quintâ Mundâ ed. cap. II, et in sextam Mundâ atq. cap. 2. Item Calvai Histor. Bibl. in Praefat., et alibi.

(4) Judith. 4, 5.

(5) Judith. 15, 9. Item vide Calmet Dictionar. Bibl., verbo : *Eliachim*.

(6) L. 4 in Appionem.

(7) Praefat. in L. Judith, ubi teste Widenhofer, tom. I. S. Script. dogmat. ac polemic. explicat. de historia Judithæ at: *Ein gedicht, das man gespielt hat, wie man bei uns die Passion spielt.*

(8) Sentiments, lett. 8.

(9) Tom. VI, p. 270.

securè Bayle (1), liber Judith non contineat veram historiam, sed duntaxat parabolam, aut fictionem allegoricam solandis afflictis Judgeis excoxitam. Verum contrarium omnino certum est, quid nimurum liber Judith veram contineat historiam. Id enim prolatatur tum ex genealogia Judithæ (2), ex ejus patriâ, marito, et tot aliis nominibus propriis haud obscurè veteram historiam indicantibus, tum ex testimonio PP. Clementis Alexandr. (3), Tertulliani (4), Ambrosii (5), Hieronymi, qui (6) ad Salvinum expressè ait: *Ad prioram te extenda habens tui ordinis, quis securas, Judith de Hebreâ historiâ, et Annam filiam Phanuelis, etc.* Recienda itaque est illorum audax et merè arbitriaria opinio, qui totum librum Judith meram fabellârâ parabolam, quâ sub fictis nominibus victoria Ecclesiæ Judaicae in hostes suos, ac potissimum in Antiochum Ephipanem celebrare, autembrunt. Ita juxta Grotium vidua Judith designat gentem Judaicam omni auxilio destitutam; Bethuliam templum Dei; Judith gladiis preces sanctorum; Nabuchodonosor datum; Assyria ejus fastum; Holofernes Antiochum, quasi lictorem serpantis Stygi; Joachim sive Eliachim Deum surrectum in open. Ast, ut dixi, hoc expositio refutatur tum ex ipso libro Judith, tum ex testimonio SS. Patrum, atque ex sensu Synagoge veteris, et Ecclesiæ christiane, quoniam utraque semper res gesta Judithæ pro verâ habuit historiam. Quoniam enim Judgei librum Judith in Canonem Esdrinum non retulerint (7), tamen illum inter scripta sancta, varumque historiam continentia numerârunt. Apud Hebrewos, inquit S. Hieronymus (8), *... inter agiographa legitorum... inter historias computator.* Porrò contra Grotium illud quoque observare juvat, quid allegoricâ nominum interpretatione veritas historie nequamque destruerat. Certè multas S. Scripturæ historias Origenes aliique Patres atque Interpretes tanto ingeni allegoricè exposuerunt, ut res non tam vera quam ad allegoricum excoxitate videantur; quibus accedit, quid teste S. Augustino in Testamento veteri tam omnina quâ actiones et personae rationem typi et figuræ sustineant, dicente Apostolo: *Omnia in figurâ contingunt illis; quin idèo veritas historia illarum rerum, actionum et personarum deficit.* Plura de sonis Grotii videre licet apud Pridream et Montauzium, qui ea solidâ confutantur. At necesse est, *subiungit recte Tournefum, auctor celeberrimus, tantum diligenter in audaci adeo et utriusque Ecclesiæ, Judaice, inquam, et Christianæ traditione contraria, revertenda sententia ponere?* Non obstante igitur Grotii dissensione liber Judith manet vera historia.

50. Neque obest, quid auctores non convenient

circa tempus, quo haec historia contingit. Nam neque convenienti circa tempus nativitatis et mortis Christi. An propterea Christum natum et mortuum negabimus? Ceterum versimilior est opinio illorum qui historiam Judithæ et liberationem Bethulie ante captivitatem Babyloniam sub rege Manasse contigisse ait, ut infra (1) pluribus ostendemus.

21. Sed dices: Nulla festi anni in memoriam Judithæ instituti (ut in libro Judith, cap. 16, 51, narratur) mentio fit in liturgicis Hebreorum libris. 2° In libro Judith, cap. 16, 8, occurrit mentio fabulae de Tiamum filiis; ergo liber Judith non contineat veram historiam, sed falsa et fabulas. — Resp. ad primum: Quamvis haec festivitate (2) in monumentis Hebreorum recentiorum expressa mentio non fiat, ea tamen fit in monumentis Hebreorum antiquiorum. Tornelius (3) enim ex veteri Judgeorum Calendario dictum 25 mensis Casleu seu Novembris huic festo assignatum doct. Suffragant Siganus (4), qui editit Calendarium Judaicum, ubi festivitas Judith pariter affigitur dicti 25 mensis Casleu, quâ die etiam incidit festivitas ignis novi, vel templi à Judâ Machabaeis instaurati; quâ nova letitiae prevalence, mirum non est, si antiquioris victoria manu Judithæ obtente memoria apud recentiores intercederet. Vide Serarius (5). Potuit nimurum, quod sep̄ fit et in Ecclesiâ non semel factum est, memoria hujus festi humana tantum auctoritate instituti iterum abrogari; aut distincta ejus expressio negligi, quod plures hujus dies festi cause essent. Certè Josephi (6) avo celebrabatur adhuc festum ob victoriam Judea contra Nicorenem; sed jampridem solemnitas hec apud Judeos recentiores obsoleta fuit. Præterea Babylonica captivitas violenter adeo Judgeorum rem publicam concussum, ut mirum non sit, si diu in eo exilio plures eorum festivitates, ac veteres solemnitates intercederunt, exceptis iis que legi dividantur etiam praeceperunt. Plura hanc de re disserit Calmet (7).

Ad secundum, resp. : Voces ejusmodi à fabulis desumptae, sive, illi Titan, aut similes in S. Scripturâ occurrentes in adventitiis habenda sunt, que ab interpretibus prodierint. Sic interpres latinum nomine magis nota et emphatico usus est : *Nec illi Titan percusserunt eum, a pro illo : Non gigantes, nec vase molis homines percusserunt eum.* Observat enim S. Hieronymus (8), interpres tam Septuaginta, quoniam nostrum latum subinde hebreæ nomina vocabuli fabularum Gentilium Grecorum et Latinorum in linguam Graecam et latinam transferre, non quasi fabu-

(1) Num. 53, 38.

(2) De hanc festivitate in libro Judith, cap. 16, v. 31, dicitur: *Dies autem victorie hujus festivitatis ab Hebreis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur à Judgeis ex illo tempore usque in presentem diem.*

(3) Ad annum 2553, num. 35.

(4) De rep. Jud. L. 5, c. 47.

(5) Hic, q. 9, p. 2, de iis, quae post mortem Judith contigerunt.

(6) L. 12 Antiq., c. 46.

(7) Comment. in Judith 16, v. 51.

(8) Comment. in Amos c. 5, 8.

las narrant aut probent, sed quia non bonè nec plenè intelligimus id quod dicunt, nisi per ea vocabula quæ usu didicimus et quasi cum lacte combibimus, ut sit Hieronymus loc. cit. Atque eâ de causa quoque in librum Job majori licentia græce originis omnia Pleiadum, Hyadum, Arcturi, in librum Proverbiorum cap. 26, v. 8, acervus Mercurii, inserta sunt.

32. Scholion. Si eruditus lector synopsin seu compendium historie libri Judith desiderat, eam Hermannus Goldthagen (1) suppediat his verbis: *Assyriorum rex rum Nabuchodonosor bello adversus regem Medorum Araphad implicitus, auxilia ab omnibus passim Asiaticis gentibus ad Ægyptum usque petuit; his fratribus cum Araphadum nihilo minus bello superaserat, Holofernem ingenti cum exercitu adversis gentes auxiliis negantes ire jussit, qui plerisque alii sub jugum missi Israelitas ad vim repellendam paratos offendit. Præ ceteris Bejhilienses à summo pontifice Joachimo commotiti aditum Assyrus obstruxerunt, indequæ ad se impetu hostium derivabant; Holofernes enim, sperto Achioris principis Ammonitarum consilio de armis à populo Hebreorum opere dividendo suffolto abstinentis, Bethuliam obsidione cinxit, ipsorumque Achiorem obsessâ in urbe conclusi. Artis in urbe rebus ob occupatas ab Assyris aquas cum iam nimis siti periclitaretur populus, et principes civitatem tradidur essent, nisi quinque dierum intervallo suspecte ferrentur, una Judith altiori instinctu acta improbas principum diffiditiam ad avertendam patricie calamitatem sese accinxit, depositoque virutatis vestiu instar sponsæ seipsam ornavit, et multis adhortata primores civitatis, ne eam, quod statuerunt, post quinque dies traducerent, ad Holofernes divino confusa presidio egressa est, et tertio post exitum die suâ illum sapientiâ decepit, alioz sope ror mersum clavis Assyrus capite trincavat. Quod factum cùm Judith Bethulienibus nuntiasset, et Assyrîi compreisset, hi foedam protinus in fumum effusi sunt; Israelite autem undeque concurrentes fugientibus cladem maximam intulerunt. Itaque liberati, direptis hostiis spoliis, victoriæ Judithæ, quecumque Holofernes erant, consignarunt; ipsa vero Hierosolymam profecta, omnia obtulit Domino, indeque domum reversa pietatis exercitii se totam impedit in virutatis proposito ad mortem usque perseverans, quam denum generosi facinoris gloria et virtutum laude innumquam non celebravisti. Et anno statis quinto supra centesimum pè obiit.*

33. Queres II : *An historia Judithæ ante vel post captivitatem Babyloniam, aut quo tempore configerit?* Antequam respondeam, observo, quid, teste Bellarmine (2), adversus librum Judith difficultissime quedam objecti formetur, querendo quid atate haec historia contingit? Nam videtur ea omnino confita, cum Judith, 5, 23, dicatur, contigisse post reversionem populi à Babylonica captivitate; et tamen statim ab initio

(1) Introduct. in S. Script. P. II. sect. 2, num. 96.

(2) L. 4 de Verbo Dei, cap. 48.